

Ankara, sermaye birikim sürecini etkiliyor

Türkiye’de siyasi ve toplumsal kutuplaşmanın bir süredir iş dünyasında da yaşandığına dair yoğun bir tartışma var.

İstanbul ve Anadolu sermayesi ya da “yeni merkez” ve “eski merkez” ayrımı giderek daha sık yapılmaya başlandı. Bu tartışmanın “eski merkez”i temsil eden taraflarından biri olarak algılanan Türk Sanayicileri ve İşAdamları Derneği (TÜSİAD) iki ayda bir yayımlanan Görüş adlı dergisinin ekim sayısında da konuyu Prof. Ayşe Buğra ile bir söyleşiyle gündeme taşıdı. “Ekonomi siyaset ilişkisi basit değil” başlığıyla yayımlanan söyleşide Buğra, sermayenin rengi olabileceğini, ama şematik bir ayrıma gitmenin konuyu basitleştirmek anlamına geleceğini söyledi.

Buğra’nın temel savı, Türkiye’de laik kimliğe sahip çıkan, uluslararası sermaye ile entegre “eski merkez” ile muhafazakâr kimliğiyle bilinen “yeni merkez” arasında girift ilişkiler olduğuna, birbirlerinden yağı ve su kadar kolay ayrılmadıklarına dayanıyor.

Yeni gelişen sermaye için de İstanbul’un önemli olduğunu, çoğu şirketin merkezini bu kente taşımayı tercih ettiğini vurgulayan Buğra, Anadolu’daki bazı kentlerde artan sanayileşmeyle yeni bir sermaye oluştuğunu doğrulasa da bunun İstanbul gibi “eski merkez”in kalesi sayılan kentleri geri plana atmadığını belirtiyor.

Siyaset belirleyici

Öte yandan Buğra, siyasetin sermayenin duruşunu, bakışını ve var oluşunu çok ciddi bir biçimde biçimlendirdiği görüşüne katılıyor. Türkiye’deki siyasi kutuplaşmanın iş dünyasına da yansıdığını belirten Buğra, “Hükümet bu ayırım doğrultusunda, üniversitelere müdahale ettiği gibi, medyaya müdahale ettiği gibi, belki de bir korunma içgüdüsüyle, her yerde kendine yakın grupların oluşması yönünde hareket etti. Yeni sermaye gruplarının ortaya çıkmasında rol oynadı ve sermayenin yapısını değiştirmekte etkili oldu” dedi.

ESKİ MERKEZ

Kimlerden oluşuyor?

Eski merkez, zamanında devlet eliyle yaratılmış olan ancak büyüdükten sonra özerkliğini kazanan ve devletten bağımsız hareket eden Cumhuriyet döneminin köklü sermayesini, yani ağırlıklı olarak İstanbul, Ankara, Bursa gibi merkezlerdeki sermayeyi temsil ediyor. Buğra, bu grubu açıklamak için 1990'lı yılların başında yaptığı ve Cumhuriyet döneminde iş hayatını inceleyen "Türkiye'de Devlet ve İşadamları" başlıklı çalışmasına atıfta bulunuyor. Bahsi geçen işadamları, özellikle TUSİAD çatısı altında örgütlenmiş olan büyük sermayenin temsilcileri. Buğra'nın "devlet eliyle yaratılmış bir burjuvazi" olarak nitelediği bu grup, 1990'lı yıllarda devletten bağımsız hareket edebilen ve demokratikleşme yönünde tavır alabilen bir hal almıştı.

Güçlü yanları neler?

2001'e kadar olan verileri inceleyen Buğra, sanayide katma değerde bir yerelliğe gidiş olduğunu belirtti. Ama öte yandan eski merkezlerin hâlâ önemini koruduğuna da dikkat çekti. Buğra, "Çünkü zaten İstanbul, Ankara, Bursa öyle bir hızla geliyor ki, eski merkezlerin öneminin azaldığını söylememiz mümkün değil. Ayrıca, ilk 500 veya ikinci 500 en büyük firma içindeki şirketlerin büyük bir kısmı hâlâ İstanbul'da... Eski merkezlerin bu açıdan da önemlerini korumadıklarını söylemek doğru olmaz" dedi. Buğra "eski merkez"i güçlü konumunu korumasında ihracatın kilit rol oynadığı görüşünde: "İhracat hâlâ önemli ölçüde İstanbul'dan, Ankara'dan yapılıyor... Demek ki pazar bağlantısını eski merkez kuruyor". İhracatın yanı sıra finans, tasarım, pazarlama gibi faaliyetlerin büyük kısmının hâlâ İstanbul'dan yürütülmesi de Buğra'ya göre eski merkezin önemini göstermekte.

Devletle ilişkisi

Buğra'ya göre Cumhuriyet'in gelişme yıllarından beri değişmeyen kural, devletin hâlâ iş dünyası içindeki gelişmeleri ciddi biçimde belirleyebiliyor olması. Buğra, "Devletin buradaki belirleyici rolü eskisinden farklı tabii, ama bu farkı tekelci sermayenin karşısında rekabetçi burjuvazi gibi basit kavramlarla değil, mesela 2002'den beri 17 kere değişen ihale kanununun, kamu ihalelerini düzenleyen kurallardaki değişikliklerin, devletle işadamları arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğine bakarak incelemek lazım diye düşünüyorum" dedi.

YENİ MERKEZ

Kimlerden oluşuyor?

Buğra'ya göre "yeni merkez"i son dönemde sanayideki toplam katma değerdeki payı ciddi anlamda artan iller oluşturuyor. Bunlar arasında da Kayseri, Konya, Kahramanmaraş, Denizli ve Gaziantep öne çıkıyor. Buğra, buna karşılık 1990'ların başında kurulan Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği'nin (MÜSİAD) İstanbul'da çok üyesi olduğunu, bu örgüte üye olan en büyük 500 ya da ikinci büyük 500 sanayi kuruluşu arasında yer alan firmaların çoğunun İstanbul'da olduğuna dikkat çekti. TUSİAD içinde de Anadolu kökenli yeni büyük grupların yer alabildiğini

belirten Buğra, “Anadolu burjuvazisini temsil eden muhafazakâr girişimci örgütleri ve bunun karşısında İstanbul burjuvazisini temsil eden modern girişimci örgütleri gibi bir ayrım yapabileceğimizi zannetmiyorum” dedi.

Güçlü yanları neler?

Teknolojik gelişme ve ekonomik seçimler sonucu üretimin bazı kısımları tüm dünyada olduğu gibi merkezin dışında kalan bölgelere kaydırılmaya başlandı. Eskiden dikey entegrasyon modeliyle örgütlenen büyük gruplar, girdilerinin büyük kısmını kendi bünyesinde üretmek yerine dışarıdan almaya başladı. Üretim zincirinin merkezden daha küçük firmalara, metropol dışındaki şehirlere kayması sanayinin gelişmediği bazı Anadolu şehirlerinde canlanmayı beraberinde getirdi.

Buğra, “Yeni sanayi odakları olarak adlandırdığımız şehirlerin 2002-2008 döneminde toplam gayri safi milli hasıla (GSMH) içindeki payında çok ciddi bir artış olmuş ise bunu nasıl yorumlayacağımızı yeniden düşünmemiz gerekir” dedi.

Devletle ilişkisi

Bir sermaye grubunun nüfuz kazanırken devletle çok yakın ilişkiler kurma geleneğinin sürdüğünü belirten Buğra, bunun “yeni merkez” için de geçerli olduğu görüşünde. Buğra, “Türkiye’deki gelişmenin, yerel eşrafın sanayiciye dönüşmesinden çok, başka dinamiklerle, devletle ilişkilerin hâlâ son derece önemli olduğu süreçler içinde ortaya çıkan yeni sermaye gruplarına bakarak anlaşılabilirliğini düşünüyorum... Ankara sermaye birikimi süreçlerini etkilemeye devam ediyor ve bu süreçleri anlamak için hâlâ eski merkezlerde ne olup bittiğine bakmamız gerekiyor” dedi.

Devlet iş dünyasında belirleyici

Buğra, siyasette büyük bir gerginlik ve kutuplaşma olduğunu, bu azalırsa sermaye içindeki ayrılıklardan da daha az bahsedileceğini söyledi. Bu tespitin nedeni ise siyaset ve iş dünyası arasında hâlâ önemli ve güçlü ilişkiler görmesi. Buğra, “Devlet hâlâ iş dünyası içindeki gelişmeleri ciddi biçimde belirleyebiliyor.” dedi. Ancak Buğra, bu müdahalenin yıllar içerisinde farklılaştığını ve kimlik değiştirdiğini de sözlerine ekledi.

Girişimci derneklerinin sadece belirli bir mantaliteye, kültürel ve siyasi özelliklere sahip sermaye kesimlerini örgütlemek üzere kurulmadığını, sınıf çıkarlarını tanımlayan örgütler olduklarını söyleyen Buğra, “TÜSİAD da bunu yapıyor, MÜSİAD da bunu yapıyor ve farklı biçimlerde yapıyor” değerlendirmesini yaptı.5.10.2010 Milliyet